

Nr 34.

Ankom till riksdagens kansli den 18 juni 1941 kl. 1 e. m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till utrymningslag, m. m.

Genom en den 4 juni 1941 dagtecknad proposition, nr 273, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, har Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet hållna protokoll, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

- 1) utrymningslag;
- 2) lag om ändrad lydelse av 18 § luftskyddslagen den 11 juni 1937 (nr 504);
- 3) lag angående ändring i vissa delar av lagen den 31 mars 1938 (nr 90) om förfoganderätt för luftskyddets behov;
- 4) förordning angående ändring i vissa delar av förordningen den 13 april 1940 (nr 215) om utrymningshjälp;
- 5) förordning av grunderna för avlöning av personal, som fullgör utrymningstjänst; samt
- 6) lag med vissa bestämmelser angående omhändertagande av flyktingar m. m.

Beträffande de skäl, som anförts till stöd för de framlagda förslagen, får utskottet, i den mån redogörelse därför icke lämnas här nedan, hänvisa till propositionen.

Gällande lagstiftning.

Enligt 2 § lagen den 31 mars 1938 (nr 90) om förfoganderätt för luftskyddets behov äger Konungen eller, efter Konungens förordnande, länsstyrelse eller annan myndighet föreskriva, att invånare å ort, som hotas av anfall från luften, skola taga uppehåll utom sin bostad eller bostadsort, ävensom, i den mån det prövas nödvändigt, bestämma, varest uppehåll skall tagas. Överträdelse av sådan föreskrift är straffbelagd; enligt 16 § luftskyddsförfogandelagen i dess lydelse enligt lagen den 22 juni 1939 (nr 294) straffas nämligen den, som åsidosätter föreskrift, som meddelats med stöd av lagen eller dess tillämpningsbestämmelser, med dagsböter eller fängelse eller, vid synnerligen försvarande omständigheter, med straffarbete i högst två år. Luftskyddsförfogandelagens 2 § äger emellertid liksom flertalet av lagens

övriga huvudbestämmelser tillämpning allenast då luftskyddstillstånd är rådande (1 §).

Den utrymning, varom här är fråga, förutsättes skola verkställas såsom en luftskyddsåtgärd. Härav följer, att de bestämmelser, som i 3 och följande paragrafer i luftskyddsförfogandelagen finnas rörande förfogande över egendom för luftskyddsändamål, kunna vid behov utnyttjas för att bringa en ur luftskyddssynpunkt anbefalld eller såsom önskvärd ansedd utrymning i verkställighet. I fråga om förfogande för utrymningsändamål hava för övrigt, i och med de ändringar i luftskyddsförfogandelagen, som vidtogos genom lagen den 13 april 1940, nr 219, meddelats vissa särbestämmelser. I 3 § 3 mom. stadgas sålunda, att om byggnad tages i anspråk för att bereda bostad åt den, som vid utrymning för luftskyddsändamål jämlikt 2 § fått sig ålagt eller i vederbörlig ordning blivit av myndighet uppmanad att taga uppehåll utom sin bostad eller bostadsort, ägare eller innehavare av byggnaden är pliktig att tåla de åtgärder med avseende å byggnaden ävensom dess inredning och utrustning, som av länsstyrelsen prövas erforderliga för ändamålet. Och i 3 § 4 mom. stadgas, att där det finnes erforderligt, att åtgärd för att tillgodose behov, som avses i 3 mom., vidtages redan innan byggnaden tages i anspråk ägaren eller innehavaren är, i den mån Konungen det föreskriver, pliktig att tåla åtgärden; sådan föreskrift må, om riket befinner sig i krig eller krigsfara, meddelas även om luftskyddstillstånd då ej råder.

Då utrymningen betraktas såsom en åtgärd inom luftskyddets ram, följer därav, att utrymningsåtgärderna skola handhavas av de ordinarie luftskyddsorganen. I verkligheten gäller emellertid härutinnan en delvis avvikande ordning, vilken hämtar sitt stöd av 18 § luftskyddslagen den 11 juni 1937 (nr 504) i dess lydelse enligt lagen den 13 april 1940, nr 217. Enligt nämnda lagrum äger nämligen Konungen i fråga om åtgärder, som föranledas av utrymning, utan hinder av vad i lagen är stadgat, meddela särskilda föreskrifter angående luftskyddets organisation och förberedande. Sedan något över ett år tillbaka är organisationen av utrymningsangelägenheterna ordnad på följande sätt.

Såsom centralt organ för utrymningen fungerar statens utrymningskommission. Enligt 14 § luftskyddskungörelsen den 13 april 1940 (nr 239) skall kommissionen sålunda handhava den centrala ledningen och övervakningen av de åtgärder, som föranledas av utrymning, samt för ändamålet meddela erforderliga föreskrifter rörande bedrivandet av planlägningsarbetet för utrymning. Luftskyddsinspektionens befattning med utrymningsärenden är enligt 13 och 14 §§ samma kungörelse begränsad till att omfatta allenast meddelande av anvisning, i vilken utsträckning planläggning för utrymning skall ske inom olika luftskyddsorter eller andra områden samt avgivande av utlåtande till kommissionen rörande vilka områden i riket, som vid bortflyttning i anledning av utrymning kunna anses lämpade för inkvartering.

Vad därefter angår de lokala utrymningsmyndigheterna äro dessa organiserade på skilda sätt i utrymningskommunerna och i inkvarteringskommunerna.

I utrymningskommunerna handhava de ordinarie luftskyddsorganen (länsstyrelser och luftskyddschefer) jämväl utrymningsangelägenheterna.

I inkvarteringskommunerna däremot handhaves verksamheten av kommunala inkvarteringsnämnder. Dessa utgöras antingen av särskilda inkvarteringsnämnder eller av ett bestående kommunalt organ (dock ej fattigvårdsstyrelse), som fungerar såsom inkvarteringsnämnd. Särskild inkvarteringsnämnd tillsättes, efter förordnande av Konungen eller statens utrymningskommission, inom kommun, till vilken jämlikt förefintliga planer för utrymning ett större antal personer skall bortflytta [3 § första stycket lagen den 13 april 1940 (nr 216) om vissa skyldigheter för kommun i avseende å utrymning m. m.]. Den särskilda inkvarteringsnämndens verksamhet står under närmare tillsyn av en av kommissionen förordnad inkvarteringschef (16 § luftskyddskungörelsen). Inkvarteringsnämnds och inkvarteringschefs närmare åligganden regleras i kungörelsen den 13 april 1940 (nr 220) om inkvarteringsnämnder.

Såväl utrymningskommissionen som, efter delegation från kommissionen, inkvarteringscheferna ha tillagts den länsstyrelserna eljest tillkommande befogenheten att medelst förfogande taga egendom i anspråk för utrymningsändamål (14 § luftskyddsföfogandelagen i dess lydelse enligt lagen den 13 april 1940, nr 219).

Det har här varit tal om utrymning från en kommun till en annan, s. k. bortflyttning. Utrymningen kan emellertid avse allenast omflyttning inom viss kommun och handlägges då lokalt av luftskyddsmyndigheten även såvitt avser inkvartering.

Inkvarteringsnämnderna äro kommunala organ. Inkvarteringskommunernas skyldighet att handhava de vid utrymning i inkvarteringskommunerna uppkommande angelägenheterna grundas på den nyss omnämnda lagen om vissa skyldigheter för kommun i avseende å utrymning m. m. Denna skyldighet är ej begränsad till att omfatta utrymning ur luftskyddssynpunkt utan gäller i fråga om all utrymning i anledning av krig eller krigsfara (1 § första stycket). Efter särskilt förordnande av Konungen kan skyldigheten komma att avse jämväl det fall, att ett större antal personer av annan anledning än utrymning tillfälligt tager uppehåll inom kommunen (1 § andra stycket); i detta hänseende kan såsom exempel nämnas det fall att en större flyktingström från annat land inkommit till riket. Även i sådana fall kan på grund härav organisationen med inkvarteringsnämnder och inkvarteringschefer få träda i verksamhet.

Nyss har antytts, att en utrymning kan komma till stånd även av annan anledning än på grund av faran för anfall från luften. En sådan utrymning kan bliva nödvändig i fråga om befolkning, som är bosatt å ort eller inom område, där militära operationer äga rum eller förväntas komma att äga rum inom en nära framtid, ävensom inom områden, där militära anstalter eljest vidtagas i sådan omfattning, att befolkningen icke lämpligen bör kvarstanna.

Den av rent militära skäl betingade utrymningen omnämnes i mom. 1525 fältreglementet för armén (1940 års upplaga), varest stadgas, att, därest icke

särskilda föreskrifter utgivits för civilbefolkningens undanförande från hotad gräns eller kusttrakt eller kårområde, armékårchef enligt bestämmelse av överbefälhavaren och i samarbete med vederbörlig länsstyrelse skall vidtaga erforderliga åtgärder härför. I detta sammanhang må ock nämnas, att uttryck givits åt den uppfattningen, att om krigsoperationerna så fordra ett område kan utrymmas med stöd av vad i lagen den 17 maj 1940 (nr 358) med vissa bestämmelser till skydd för försvaret m. m. stadgas om rätt att meddela förbud för obehöriga att beträda visst område.¹⁾

Vid en utrymning kan behov av understöd och hjälp från samhällets sida beräknas i stor utsträckning uppkomma bland dem som bortflyttat. För att tillgodose detta behov har tillskapats en särskild hjälpporm, kallad utrymningshjälp. Bestämmelser härom återfinnas i förordningen den 13 april 1940 (nr 215) om utrymningshjälp. Utrymningshjälpen utgår in natura (naturahjälp) eller kontant (kontanthjälp). Naturahjälpen meddelas genom att hjälptagaren kostnadsfritt eller till nedsatt kostnad erhåller resa till eller från inkvarteringskommunen eller i nämnda kommun förplägnad, inkvartering eller sjukvård (5 §). Kontanthjälpen utgöres av resebidrag, underhållsbidrag, hyresbidrag och sjukbidrag (7 §). Såväl de centrala som de lokala åtgärderna med avseende å utrymningshjälpens förberedande och handhavande ombesörjas av samma organ som taga befattning med övriga utrymningsangelägenheter (13 § utrymningshjälpsförordningen och kungörelsen den 13 april 1940, nr 238).

Omfattningen av planläggningen för utrymning.

Tillstånd till planläggning för utrymning av luftskyddshänsyn har hittills givits för 76 luftskyddsorter. Planläggningen å dessa orter avser bortflyttning från orten av vissa befolkningsgrupper, nämligen

- 1) barn, huvudsakligen under 15 år, jämte vårdare;
- 2) blivande mödrar; samt
- 3) åldringar och andra arbetsoförmögna personer.

Nämnda befolkningsgrupper skola vid utrymning antingen bortflytta till bostäder, som vederbörande själva anskaffat på landsbygden (*självordnad inkvartering*), eller också beredas bostad genom myndigheternas försorg. I senare fallet anvisas de bortflyttade bostäder hos personer, som äro bosatta i inkvarteringsorten, eller i smärre för bostadsändamål lämpade men outnyttjade byggnader eller lägenheter därstädes (*enskild inkvartering*). För skolbarn ävensom för vissa arbetsoförmögna personer planeras i betydande utsträckning även inkvartering å *internatförläggningar*. Å sådan förläggning skall som regel finnas anställd särskild vårdpersonal ävensom hushållspersonal. Inkvarteringsnämnden i den kommun, där internatförläggningen är belägen, skall handhava de ekonomiska angelägenheterna för inter-

¹ Statens off. utredn. 1940: 8, sid. 124; justitiedepartementets promemoria 1940: 2, sid. 13.

natet samt jämväl i övrigt ansvara för detsammes drift. Förläggning å internat avses principiellt att komma till användning endast i den mån självordnad eller enskild inkvartering icke kan ordnas eller icke lämpligen bör komma ifråga.

Förutom planläggning av bortflyttning har det i vissa fall visat sig erforderligt, att beträffande personer, som äro bosatta i omedelbar närhet av mera sannolika bombmål, upprätta planer för deras omflyttning inom samma kommun till andra, mera skyddade platser. För närvarande pågår över hela landet utredning angående den utsträckning, i vilken omflyttning bör planeras i fråga om befolkning, vars bostäder kunna anses hava ett särskilt utsatt läge.

Översikt av statens utrymningskommissions författningsförslag.

Redogörelse för utredningsarbetet.

Frågan om revision av nu gällande luftskyddslagstiftning har varit föremål för utredning inom luftskyddsinspektionen och statens utrymningskommission. Utredningsarbetet har därvid så uppdelats dem emellan, att inspektionen behandlat samtliga problem inom luftskyddet med undantag av utrymningen; i fråga om denna har utredning däremot verkställts av kommissionen.

Såsom resultat av nämnda utredningar hava avlämnats, av inspektionen med skrivelse den 13 februari 1941 förslag till ny luftskyddslag och ny luftskyddskungörelse samt av kommissionen med skrivelse den 14 februari 1941 förslag till utrymningslag, lag om vissa skyldigheter för kommun i avseende å omhändertagande av flyktingar m. m. samt lag om ändrad lydelse av lagen den 17 maj 1940 (nr 358) med vissa bestämmelser till skydd för försvaret m. m.

De sålunda utarbetade författningsförslagen jämte tillhörande motiveringar hava därefter varit föremål för remissbehandling. Förslagen och remissyttrandena hava därpå granskats inom socialdepartementet. Såvitt angår förslaget till ny luftskyddslag har därvid framgått att vissa särskilda spörsmål böra bliva föremål för ytterligare utredning.

I kommissionens förslag till utrymningslag skiljes på två former av utrymning, benämnda respektive *luftskyddsutrymning* och *militärutrymning*. Luftskyddsutrymningen motsvarar då den utrymning, som för närvarande är reglerad i 2 § luftskyddsförfogandelagen, medan den utrymning, som betingas av rent militära skäl, benämnes militärutrymning. Dessa båda slag av utrymning behandlas i 1—3 §§ lagförslaget. I 4 § fastslås, att den centrala ledningen och övervakningen av de åtgärder, som erfordras för förberedande och verkställande av utrymning, skall utövas av den myndighet Konungen därtill utser. I 5—9 §§ behandlas organisationen i utrymnings- och inkvarteringskommunerna. Vidare lämnas i lagförslaget befogenhet åt utrymningsmyndigheterna att uttaga lämpade personer att utföra vid utrymningen erforderligt arbete, *utrymningstjänsteplikt* (10—12 §§). Under rubriken Förfogande i

anledning av utrymning behandlas i 13—20 §§ rätten att för utrymningsändamål förfoga över byggnader, transportmedel m. m., reglerna om ersättning vid förfogande m. m. Kostnaderna för planläggning och verkställande av utrymning behandlas i 21—30 §§. I 31 § hänvisas i fråga om utrymningshjälpen till den särskilda förordningen därom. Enligt 32 § äger Konungen eller, enligt Konungens bemyndigande, annan myndighet meddela förbud mot bortflyttning. Förbudet får dock endast meddelas under vissa i samma paragraf angivna förutsättningar. Dessutom stadgas i 33 §, att förbudet ej må göras mera omfattande än förhållandena oundgängligen kräva samt att det särskilt skall tillses, att förbudet, såvitt möjligt, icke lägger hinder i vägen för bedrivande av yrke eller näring. Förslaget till utrymningslag innehåller slutligen i 34—38 §§ vissa bestämmelser om straff, besvärsmätt m. m.

I ett särskilt förslag till lag om vissa skyldigheter för kommun i avseende å omhändertagande av flyktingar m. m. hava de förut omnämnda bestämmelserna i 1 § andra stycket lagen om vissa skyldigheter för kommun i avseende å utrymning m. m. upptagits.

Beträffande det närmare innehållet i de av kommissionen utarbetade lagförslagen med tillhörande motivering får utskottet hänvisa till den av kommissionen överlämnade utredningen, vilken såsom bilaga (*Bilaga B*) finnes fogad vid propositionen.

Departementsförslaget.

På grundval av de av utrymningskommissionen avgivna lagförslagen och däröver avgivna remissutlåtanden hava inom socialdepartementet utarbetats förslag till utrymningslag, lag om ändrad lydelse av 18 § luftskyddslagen den 11 juni 1937 (ur 504), lag angående ändring i vissa delar av lagen den 31 mars 1938 (nr 90) om förfoganderätt för luftskyddets behov, förordning angående ändring i vissa delar av förordningen den 13 april 1940 (nr 215) om utrymningshjälp, förordning om grunderna för avlöning av personal, som fullgör utrymningstjänst, samt lag med vissa bestämmelser angående omhändertagande av flyktingar m. m.

I det följande lämnas en kortfattad redogörelse för huvudpunkterna i det framlagda förslaget till utrymningslag.

FÖRSLAGET TILL UTRYMNINGSLAG.

Rätten att ålägga eller uppmana till utrymning.

1—5 §§.

Kommissionsförslagets tre första paragrafer innehålla under rubriken Förordnande om utrymning samt uppmaning till utrymning bestämmelser om *luftskyddsutrymning* och *militärutrymning* samt om meddelande i samband med utrymning av föreskrift om den nya uppehållsplatsen. Rörande det närmare innehållet av nämnda paragrafer får utskottet hänvisa till ovan nämnda vid propositionen fogade Bilaga B sid. 29. I den motivering, som åt-

följer lagförslaget, är ifrågavarande del av förslaget behandlad å sid. 6—9 i samma bilaga.

Föredragande departementschefen, statsrådet Möller, har anfört:

»Ett av skälen till att ifrågavarande lagförslag nu framläggas är, såsom förut omnämnts, behovet att få till stånd en reglering av de rättsverkningar, som böra åtfölja en av militära skäl påbjuden utrymning. Lagförslaget bör sålunda omfatta dels den nu i luftskyddsförfogandelagen behandlade utrymningen, dels ock utrymning av militära skäl. De med nämnda båda slag av utrymning sammanhängande rättsliga spörsmålen äro i det väsentliga likartade, och det faller sig därför naturligt att behandla dem gemensamt. Det är icke möjligt att undvika den därmed följande olägenheten att samtidigt vissa ändringar — vilka sannolikt komma att gälla allenast för en kortare övergångstid — måste vidtagas i luftskyddsförfattningarna.

Departementsförslaget behandlar liksom kommissionens förslag utrymning på grund av fara för anfall från luften, *luftskyddsutrymning*, i 1 § samt utrymning på grund av militära skäl, *militärutrymning*, i 2 §. Gemensamt för båda slagen av utrymning är, att den kan vara antingen obligatorisk eller frivillig, vilket i förslaget är på det sätt uttryckt, att utrymningen grundar sig antingen på ett *åläggande* eller på en *uppmaning*. Med hänsyn till ovissheten rörande de omständigheter, under vilka frågan om en utrymning kan bliva aktuell, synes det lämpligt att hålla båda nu nämnda möjligheter öppna.

Vad angår luftskyddsutrymningen kan enligt departementsförslaget beslut därom meddelas av Konungen eller den myndighet Konungen därtill bemyndigad. Att ett i den enskildes liv så djupt ingripande beslut som ett förordnande om utrymning såvitt möjligt bör meddelas av Kungl. Maj:t ligger i sakens natur. Behov torde dock finnas att äga möjlighet att till viss myndighet lämna bemyndigande att besluta härom. Ett dylikt bemyndigande lär väl i allmänhet komma att lämnas den centrala utrymningsmyndighet, vilken, enligt vad av det följande framgår, skall utöva den centrala ledningen och övervakningen av utrymningsåtgärderna. Att i lagtexten ett mera allmänt uttryckssätt valts har sin grund däri, att inträffade rubbningar i förbindelserna kunna nödvändiggöra, att beslutanderätten överlåtes åt ett lokalt organ.

Såsom utmärkande för luftskyddsutrymningen angives i lagförslaget vidare, dels att syftmålet med densamma skall vara att bereda ökat skydd mot verkningarna av anfall från luften, dels att den icke skall rikta sig till individuellt bestämda personer utan antingen till samtliga invånare inom visst område, eller ock till viss befolkningsgrupp inom området, exempelvis samtliga skolbarn i vissa angivna klasser, dels ock att den skall innehålla föreskrift eller uppmaning till vederbörande att lämna bostaden och taga uppehåll utom angivet område under den tid föreskriften eller uppmeningen gäller. Sistnämnda område behöver icke vara identiskt med det område, från vilket utrymning skall ske; det kan sålunda befinnas ändamålsenligt att utrymma de centrala partierna av en stad och samtidigt föreskriva, att den nya uppe-

hållsplatsen icke får vara belägen inom ett område med större utsträckning än själva det utrymda området.

Militärutrymning kan enligt kommissionsförslaget ifrågakomma antingen för sådant säkerhetsområde, som avses i 3 § lagen den 17 maj 1940 (nr 358) med vissa bestämmelser till skydd för försvaret m. m., eller för annat område, där utrymningen finnes av hänsyn till rikets försvar eller för skyddande av befolkningens liv oundgängligen påkallad. Anknytningen till säkerhetsområde synes naturlig med hänsyn till att förekomsten av sådant område utgör ett yttre tecken på att man kan räkna med möjligheten av nära förestående militära operationer inom området av sådan omfattning, att militärmyndigheterna måste kunna utöva kontroll över civilbefolkningen. Ehuru det synes svårt att föreställa sig, att ett förordnande om militärutrymning kan vara oundgängligen påkallat utan att det samtidigt är ett önskemål att giva militärmyndigheterna de befogenheter, som avses i nyss åberopade lagrum, vill jag icke motsätta mig kommissionens förslag, att militärutrymning må ske även inom annat område än säkerhetsområde. För att emellertid skapa garanti för att utrymning — med stöd av ett måhända i annat läge givet generellt bemyndigande — icke sker i oträngt mål, föreslår jag, att inom säkerhetsområde vederbörande militära befälhavare må, enligt Konungens bemyndigande, besluta om utrymning men att utom sådant område utrymningsbeslutet må meddelas allenast av Konungen.»

Utrymningens organisation.

6—11 §§.

Kommissionens förslag upptager i 4 § under rubriken Central utrymningsmyndighet stadgande, enligt vilket myndighet, som Konungen därtill utser (*den centrala utrymningsmyndigheten*), utövar den centrala ledningen och övervakningen av de åtgärder, som erfordras för förberedande och verkställande av utrymning. I 5—9 §§ kommissionens förslag behandlas frågan om organisationen i utrymnings- och inkvarteringskommunerna.

I fråga om kommissionens uttalanden rörande de i 4—9 §§ föreslagna bestämmelserna hänvisas till ovannämnda, vid propositionen fogade Bilaga B sid. 9—12.

Föredragande departementschefen har å sid. 29—34 i propositionen lämnat en redogörelse för innehållet i departementsförslaget i denna del. Till denna redogörelse får utskottet hänvisa.

Utrymningstjänsteplikt.

12—15 §§.

I 10—12 §§ kommissionsförslaget meddelas bestämmelser om utrymningstjänsteplikt.

Beträffande utrymningskommissionens motivering till nu omförmälda stadganden hänvisas till ovannämnda, vid propositionen fogade Bilaga B sid. 12—16.

Statens arbetsmarknadskommission erinrar i sitt remissyttrande, vilket utgör gemensamt remissvar å förslaget till luftskyddslag och förslaget till utrymningslag, till en början om att Kungl. Maj:t den 21 februari 1941 be- myndigat kommissionen att i huvudsaklig överensstämmelse med de rikt- linjer, som av kommissionen uppdragits i en promemoria den 16 januari 1941, verkställa inventering och registrering av personal, som tagits i anspråk för vissa beredskapsåtgärder. Rörande orsaken till att sådan inventering och registrering påbudits anför arbetsmarknadskommissionen:

Under krigsförhållanden komma från olika håll att ställas mycket stora anspråk på icke krigstjänstgörande personers arbetskraft. Framför allt måste man räkna med omfattande skyddsåtgärder av olika slag, såsom luftskydd samt upprättande av hemvärn och reserver av reparations- och annat hjälp- manskap och dylikt, samtidigt som produktionen på många områden ävensom transportväsendet ställas inför problemet att prestera betydligt mera än van- ligt, ehuru personaltillgången minskats genom militärinkallelser. Det står därför utom allt tvivel, att en kännbar knapphet på arbetskraft kommer att inträda, och det blir ett problem av första ordningen att ändamålsenligt av- göra de konkurrensfrågor, som i detta hänseende uppkomma. Självfallet kan problemet icke alltid lösas så, att de olika anspråken tillgodoses successivt i en viss inbördes ordning; vissa av dem måste ovillkorligen tillgodoses sam- tidigt, och härvid måste stundom inträffa, att tilldelningen av arbetskraft till ett visst ändamål blir mindre än vad företrädarna för detta anspråk anse erfordrerligt. Även en sådan lösning av konkurrensfrågan måste emellertid i längden anses bäst tillgodose vart och ett av dessa ändamål, även om de ses vart för sig; sålunda kan exempelvis icke luftskyddsorganisationen vara be- tjänt med en på papperet befintlig rätt att uttaga personal, om det vid ett kritiskt tillfälle befinnes, att denna personal faktiskt är sysselsatt med andra viktiga uppgifter i sådan utsträckning, att luftskyddets måhända långt förut uppgjorda planer spolieras. Snarare bör det vara ett intresse för en special- organisation sådan som luftskyddet, att dess rörelsefrihet i fråga om uttag- ning av personal kvantitativt begränsas, om organisationen i gengäld får vissa garantier för att den för organisationen avsedda personalen verkligen vid behov står till dess förfogande.

Det har icke ansetts möjligt att på förhand avgöra, huru dessa konkurrens- spörsmål böra lösas, utan som en inledande åtgärd härför har påbörjats en registrering genom arbetsmarknadskommissionens försorg av personaluttag- ning för olika här avsedda ändamål. Avsikten är att, sedan man därigenom vunnit en överblick av läget, kommissionen skall till Kungl. Maj:t inkomma med de förslag, vartill registreringen och dess resultat kunna giva anledning.

Kommissionen avstyrker de föreslagna formerna för tjänsteplikt för luft- skyddet och utrymningsväsendet. Utrymningsväsendets personalbehov kunde enligt kommissionen tillgodoses inom ramen av gällande tjänstepliktslag, i den mån lagen om förfoganderätt för luftskyddets behov ej vore tillämplig. Nu ifrågavarande spörsmål borde därför ytterligare övervägas. Skulle kom- missionens förslag härom icke biträdas, hemställer kommissionen, att vid den slutliga utformningen måtte beaktas följande av kommissionen framförda syn- punkter:

Befogenheten att uttaga personal till *luftskyddstjänst* och *utrymnings- tjänst* bör generellt uppdragas åt en och samma myndighet. Gives uppdraget åt annan än länsstyrelse, skall vid uttagning samråd med länsstyrelsen äga

rum. Om uppdraget ej gives åt den myndighet, som handhar tillämpningen av lagen om tjänsteplikt, böra de för uttagningen normerande föreskrifterna avfattas så, att personaluttagning för sagda ändamål verkställas under intim samverkan med riksarbetsstyrelsen och dess lokala organ.

Utrymningskommissionen har anfört, att det icke är möjligt att uppskjuta personalanskaffningen till utrymningstillfället utan att personalen måste uttagas på förhand, vilket i och för sig får anses självklart. Härutöver har emellertid utrymningskommissionen anfört, att det vanliga tjänstepliktsinstitutet icke erbjuder möjlighet till en så snabb personaluttagning, som måste äga rum vid utrymning. Detta uttalande är icke på något sätt motiverat. Att tjänstepliktsinstitutet skulle komma att fungera långsammare än något annat institut för personaluttagning är icke att befara. Tvärtom synes det sannolikt, att en institution med personal, speciellt inriktad på uttagning av arbetskraft, kommer att fungera snabbare än den, som endast mer eller mindre tillfälligt sysslar med dylika angelägenheter, vilket senare måste bli fallet med det centrala utrymningsorganet och dess lokalorgan.

Föredragande departementschefen har anfört:

»Det är enligt min mening en fördel om man så långt det är möjligt på frivillighetens väg anskaffar den arbetskraft, som erfordras för genomförandet av en utrymning. Man kan dock icke räkna med att man på denna väg skall kunna i alla situationer erhålla tillräcklig arbetskraft. Det är därför nödvändigt att äga tillgång till tvångsåtgärder.

De möjligheter, som för närvarande stå till buds för uttagning medelst luftskyddsföfogandelagens tjänstepliktbestämmelser av personal för biträde åt utrymningsmyndigheterna, äro icke tillfyllest. Jag hänvisar i detta hänseende till den av utrymningskommissionen härför lämnade redogörelsen (Bilaga B sid. 12—13). Kommissionen har därför föreslagit, att vid sidan om luftskyddstjänsteplikten — vilken efter den genom utrymningslagen företagna boskillnaden mellan luftskydd och utrymning icke kommer att omfatta tjänsteplikt för utrymningsändamål — till utrymningsmyndigheternas föfogande skulle ställas ett särskilt institut, benämnt *utrymningstjänsteplikt*, med stöd av vilket arbetskraft skulle kunna tvångsvis anskaffas till samtliga arbetsuppgifter å såväl utrymningsorten som inkvarteringsorten.

Utrymningskommissionen har gjort gällande, att det vanliga tjänstepliktsinstitutet icke erbjöde möjlighet till en så snabb personaluttagning som måste äga rum vid utrymning. Arbetsmarknadskommissionen däremot har ansett utrymningskommissionens betänkligheter mot att lita enbart till den allmänna tjänsteplikten ogrundade.

De båda kommissionernas uppfattningar i denna sak synas mig icke så oförenliga som vid första påseendet kan synas vara fallet. De arbetsuppgifter det här är fråga om äro nämligen sinsemellan av olika karaktär och skilda synpunkter måste därför läggas å desamma.

Den personal, som erfordras å utrymningsorten, har huvudsakligen till arbetsuppgift att tjänstgöra å utrymningsbyrån och dess eventuella lokala förgreningar eller å inkvarteringsbyråer, biljettbodyråer och andra likartade institutioner å utrymningsorten eller att biträda vid själva transporterarna

inom utrymningsorten eller från denna till inkvarteringsorten. Såsom utrymningskommissionen framhåller behöver denna personal tagas i anspråk endast under en begränsad tid. För att det ytterst känsliga organisationsproblem det här är fråga om skall gå väl i lås är vidare nödvändigt, att utrymningsmyndigheterna utarbetat en detaljerad plan, innefattande noggranna undersökningar om lämpligaste personalrekryteringen. Det synes mig utgöra en given fördel, om jämväl den formella befogenheten att verkställa personaluttagning lägges hos samma myndighet, som har planläggningen i övrigt om hand. Med hänsyn till den begränsade tid uttagningen gäller och det relativa fåtal det är fråga om, synes mig tillskapandet av en utrymnings-tjänsteplikt för denna personal icke behöva vålla några komplikationer för de myndigheter, som handhava den allmänna tjänsteplikten.

Då utrymningstransporterna ankomma till inkvarteringsorten, uppstår därstädes ett anseeligt arbetskraftsbehov av tillfällig art. Jag åsyftar i första hand behovet av personer, som kunna biträda vid landsvägstransporterna från den järnvägsstation, där tågresan avslutas, till respektive förläggningar. Vidare torde åtskilliga inrednings- och utrustningsarbeten å förläggningarna återstå att utföra, då utrymning påbjudes. Det är i båda dessa fall fråga om arbeten, vilka ej tåla uppskov men samtidigt äro på ganska kort tid slutförda. Jag föreställer mig att det skall vara möjligt att delvis få dessa arbetsuppgifter utförda genom frivilligt åtagande. Men i den mån tvångsuttagning blir nödvändig, synes mig det smidigaste och med minsta omgång förenade tillvägagångssättet vara att inkvarteringsorganen själva få ordna personaluttagningen.

Den personal, som erfordras för driften av internatförläggningar, får däremot arbetsuppgifter av mera stadigvarande natur. Denna personal består dels av personer, vilka äro hemmahörande i utrymningskommunen och medföljt därifrån, och dels av personer, vilka icke äga någon anknytning till utrymningskommunen.

Vad den förra gruppen beträffar torde denna personals tjänstgöring vid internatförläggningen i allmänhet vara betingad antingen av att den äger någon direkt anknytning till de i förläggningen inkvarterade (moder till barn, som inkvarterats i förläggningen, person, som förut haft tjänsteställning hos förläggningens ledare eller annan funktionär därstädes o. s. v.) eller att den äger för arbetet avpassad utbildning. I fråga om många av de vid förläggningarna tjänstgörande torde dessa båda synpunkter komma att sammanfalla. Uttagningen av denna personalgrupp kommer att ske i utrymningskommunen. Huruvida uttagningen bör ske av luftskyddschefen med stöd av utrymningstjänsteplikten eller av vederbörande länsarbetsstyrelse med anlitan- de av den allmänna tjänsteplikten kan vara tveksamt. Till förmån för det förra alternativet synes mig tala, att det här i stor utsträckning är fråga om personer med tidigare personlig kontakt med de inkvarterade och att utrymningsmyndigheterna synas på grund av sina under planlägningsarbetet förvärvade erfarenheter äga särskilda förutsättningar att ordna de speciella rekryteringsproblem, som i detta fall uppstålla sig. Tidsfaktorn är även här av betydelse så till vida, att den uttagne för att kunna komma till inkvarterings-

orten i allmänhet måste vara beredd att medfölja själva utrymningstransporten. Jag har därför stannat för att även i nu nämnda fall anlita utrymnings-tjänsteplikten och giva vederbörande luftskyddschef befogenhet att verkställa personaluttagningen, dock endast beträffande dem, som uttagas omedelbart vid utrymningen. Senare eventuella kompletteringar tvångsvis av personalen få sålunda, även om personalen tages från utrymningskommunen, ske med tillhjälp av de organ, som handhava den allmänna tjänsteplikten.

Beträffande slutligen den återstående gruppen eller den personal, som erfordras vid förläggningarna utöver dem, vilka medföljt vid utrymningen, synes för dennas vidkommande anledning icke föreligga att frångå de allmänna reglerna för anskaffning tvångsvis av arbetskraft. Vederbörande inkvarteringsorgan får sålunda för detta ändamål vända sig till länsarbetsstyrelsen.

Departementsförslagets huvudbestämmelser om utrymningstjänsteplikten återfinnas i 12 §. I första stycket utsäges, att med utrymningstjänsteplikt förstås skyldighet att under utrymning utföra sådant arbete, som är för genomförandet av utrymningen och för ordnandet av inkvarteringen oundgängligen erforderligt. Skulle beslut om verkställighet av utrymning meddelas etappvis, bör skyldighet att fullgöra tjänsteplikt anses föreligga redan i och med första verkställighetsbeslutet. Vidare angives, att tjänsteplikten omfattar åldersgrupperna 16—70 år. Att vid uttagning till tjänsteplikt hänsyn skall tagas till vederbörandes personliga förutsättningar att utföra det arbete, varom fråga är, ligger i sakens natur. Såsom berättigade att verkställa uttagning till utrymningstjänsteplikt angivas i andra stycket i utrymningsorten luftskyddschefen samt eljest inkvarteringschefen. Detta stadgande innebär en förändring i förhållande till vad nu gäller i fråga om luftskyddstjänsteplikten, nämligen att befogenheten tillkommer länsstyrelsen med rätt för denna att överlåta befogenheten å luftskyddschef. Då det av praktiska skäl icke torde vara möjligt att vid en utrymning med erforderlig snabbhet ordna personalrekryteringen, därest nämnda överlåtelse rätt icke anlitas, synes det naturligtast att lägga befogenheten direkt hos luftskyddschefen i utrymningskommunen samt eljest hos inkvarteringschefen. Med hänsyn till den centrala utrymningsmyndighetens rätt att meddela direktiv kan den uppenbarligen utöva inflytande på grunderna för personaluttagningen. — Enligt 36 § förutsättes luftskyddschefen kunna överlåta sin befogenhet å utrymningschefen.

Ramen för *luftskyddschefens* befogenhet att uttaga personal behandlas i 12 § tredje stycket. Befogenheten är för det första begränsad så till vida, att han icke äger taga i anspråk andra än dem, vilka hava sitt hemvist inom luftskyddsområdet. En tillfällig vistelse å en ort synes nämligen icke böra leda till att vederbörande tvångsvis tages i anspråk för utrymningstjänst. Såsom jag förut angivit anser jag luftskyddschefen böra äga rätt att verkställa uttagning för tjänstgöring antingen för verkställande av utrymning, som berör utrymningsorten, eller vid förläggning, där personer från utrymningsorten inkvarterats. Begreppet utrymningsort bör dock i detta sammanhang av praktiska

skäl icke begränsas till själva utrymningskommunen utan omfatta hela det luftskyddsområde, vari utrymningskommun ingår. Enär det behov av arbetskraft, som gör sig gällande först under inkvarteringstiden, bör, såsom jag förut anfört, tillgodoses med anlåtande av den allmänna tjänsteplikten, föreskrives slutligen, att luftskyddschefens rätt att verkställa uttagning till tjänstgöring vid förläggning upphör efter det de, vilka utrymningsmyndigheterna bistått med anordnande av reselägenhet, lämnat utrymningskommunen.

I 12 § *fjärde stycket* fastslås gränserna för *inkvarteringschefens* befogenheter. Uttagningen skall avse tjänstgöring inom det inkvarteringsområde, i vilket den tjänstepliktige har sitt hemvist eller i anledning av utrymningen tagit uppehåll. Såsom förut framhållits, bör den uttagning, som inkvarteringschefen äger verkställa, endast avse att tillgodose det tillfälliga arbetskraftsbehov, som, måhända utan längre varsel, gör sig gällande omedelbart efter det utrymningen påbudits, exempelvis för transporter, upprustning av internatförläggningar m. m. För den under utrymningstiden kontinuerligt erforderliga arbetskraften bör i stället — i den mån behovet av arbetskraft ej tillgodoses genom personer från utrymningsorten, vilka medfölja vid utrymningen — det allmänna tjänstepliktsinstitutet anlitas. På grund härav har i departementsförslaget stadgats, att på grund av uttagning av inkvarteringschef icke någon må åläggas fullgöra tjänsteplikt under mera än en vecka av utrymningstiden. Däremot föreligger ej hinder för inkvarteringschefen att för sistnämnda tidsperiod, i avvaktan på att länsarbetsstyrelsen anvisar arbetskraft, uttaga personer jämväl till arbetsuppgifter av kontinuerlig art.»

Förfogande i anledning av utrymning.

16—22 §§.

Föredragande departementschefen har beträffande lagförslaget i denna del anfört bland annat följande:

»Departementsförslagets bestämmelser om förfogande i anledning av utrymning överensstämja sakligt sett praktiskt taget helt med motsvarande bestämmelser i luftskyddsförfogandelagen. Då det delvis är samma myndigheter som skola tillämpa luftskyddsförfogandelagens och utrymningslagens förfogandebestämmelser, är det givetvis i och för sig ett praktiskt önskemål att inga väsentliga skiljaktigheter råda lagarna emellan. I den mån den förra lagen blir föremål för omarbetning, som medför sakliga ändringar, få motsvarande jämkningar göras i utrymningslagen. Detsamma gäller för den händelse den nu pågående utredningen rörande rekvisitionslagstiftningen medför sådana ändringar i nämnda lag, som inverka på ersättningsreglerna i andra förfogandelagar.»

Kostnaderna för planläggning och verkställande av utrymning.

23—32 §§.

I 21—30 §§ i kommissionsförslaget behandlas frågan om kostnaderna för planläggning och verkställande av utrymning. Beträffande kommissionens

motivering för bestämmelserna får utskottet hänvisa till sid. 18—25 i den vid propositionen fogade Bilaga B.

Föredragande departementschefen har anfört:

Huvudregeln enligt *kommissionsförslaget* i fråga om bestridandet av de kostnader för utrymning, som uppkomma i utrymningskommunen, kan sägas vara den, att kommunen bestrider planläggningskostnaderna för luftskyddsutrymning, att vid verkställande av luftskyddsutrymning vissa angivna kostnader, vilka utgöra huvudparten av totalkostnaderna, bestridas av statsverket, medan kommunen bestrider de kostnader, vilka icke sålunda angivits skola erläggas av statsverket, samt att vid militärutrymning statsverket helt bestrider såväl planläggnings- som verkställighetskostnaderna.

Enligt *departementsförslaget* skola vid luftskyddsutrymning samtliga planläggningskostnader — d. v. s. kostnader, uppkomna innan utrymning påbjudits — betalas av utrymningskommunen. Då utrymning beslutas övertager statsverket ansvaret för samtliga kostnader med undantag av de personal- och lokalkostnader, vilka redan förut åvilade kommunen och vilka kommunen fortfarande skall svara för. Såväl planläggning som verkställighet av militärutrymning bekostas av statsverket.

Vid tillämpning av dessa regler såvitt avser luftskyddsutrymning möter först spörsmålet om arvode åt utrymningschefen. Klart är att eventuellt arvode till utrymningschefen ingår bland de personalkostnader, för vilka utrymningskommunen enligt departementsförslagets principer skall svara. Det kan emellertid ifrågasättas, huruvida icke uppdraget såsom utrymningschef bör anses som ett oavlönat förtroendeuppdrag. Innan frågan besvaras vill jag meddela några uppgifter, som röra de nuvarande utrymningscheferna.

Såsom förut omnämnts har tillstånd till planläggning för luftskyddsutrymning hittills meddelats för 76 luftskyddsorter. I 5 av dessa orter är utrymningschef ej förordnad. I fråga om 4 av de återstående orterna saknas uppgifter om arvodesförhållandena.

Av de 67 återstående utrymningscheferna äro 39 helt i avsaknad av arvode. Jämväl till ytterligare 8 utrymningschefer utgår för närvarande ej arvode; dessa omnämnas emellertid här särskilt antingen därför att de äro anställda i kommunens tjänst och uppbära oavkortad avlöning, oaktat i varje fall tidvis ledighet åtnjutits från denna tjänst, eller av den anledningen att framställning om arvode gjorts och att denna fråga för närvarande ligger under kommunens prövning. Det är sålunda 20 utrymningschefer, vilka för närvarande uppbära arvode av kommunala medel. Arvodets storlek växlar mellan 50 och 750 kronor i månaden.

Såsom förut angivits är utrymningschefen avsedd att intaga en relativt självständig ställning i förhållande till luftskyddschefen. Å de större orterna kan han därför under en forcerad planläggningstid komma att få arbetsuppgifter av sådan omfattning, att det icke skäligen kan fordras av honom att han fullgör desamma utan ersättning. Å andra sidan torde förhållandena i flertalet fall vara sådana, att arvode icke bör utgå och att utrymningschefen ej heller påfordrar något arvode. Med hänsyn härtill ligger det nära till

hands att helt överlåta åt kommunen att besluta i arvodesfrågan. Den synnerliga vikt det ur beredskapssynpunkt utgör, att planläggningsarbetet för utrymningen blir tillfredsställande utfört, medför emellertid, att man icke synes böra riskera, att en kommun av missriktad sparsamhet vägrar att anslå medel till arvode åt utrymningschef, oaktat till följd härav kompetent person icke står att erhålla. Med hänsyn härtill föreslås i 23 § departementsförslaget dels åläggande för kommun att bestämma arvode till utrymningschef, vilken betungas med planläggningsarbete av sådan omfattning att det icke skäligen kan fordras, att arbetet utföres utan ersättning, dels bestämmelse om fördelning mellan olika kommuner av skyldigheten att gälda arvode i det fall att flera utrymningskommuner ingå i samma luftskyddsområde, dels ock rätt för länsstyrelsen att, på framställning av centrala utrymningsmyndigheten, bestämma med vilket belopp arvode skall utgå i de fall då högre arvode än det av kommunen bestämda bör utgå eller arvode bör utgå men kommunen avslagit framställning härom.

I 24 § första stycket departementsförslaget fastslås utrymningskommunens skyldighet att gälda planläggningskostnaderna för luftskyddsutrymning. Till undvikande av tvekan huruvida viss kostnad är att hänföra till planläggning eller verkställighet, intager departementsförslaget den ståndpunkten, att staten från och med det beslut om luftskyddsutrymning meddelats bestrider samtliga kostnader med undantag av de personal- och lokalkostnader, för vilka kommunen redan förut svarade.

I 26 § departementsförslaget regleras frågan om statens ansvar för kostnaderna i fråga om militärutrymning.

Planläggningsarbete för luftskyddsutrymning och för militär utrymning kan pågå samtidigt inom en och samma kommun. Kommissionsförslaget innehåller en bestämmelse av innebörd att kommunen i så fall skall gälda samtliga planläggningskostnader, alltså jämväl i den mån dessa avse militärutrymningen. Häri har i departementsförslaget (27 §) vidtagits den ändringen, att om planläggningsarbetet för luftskyddsutrymningen är mera omfattande än planläggningsarbetet för militärutrymning samtliga kostnader skola gäldas enligt reglerna för luftskyddsutrymning, men att i motsatt fall samtliga kostnader skola gäldas enligt bestämmelserna för militärutrymning. Å centrala utrymningsmyndigheten har lagts uppgiften att, varje gång för en tid av en månad, träffa avgörande härom.»

Förbud mot bortflyttning.

34 och 35 §§.

Kommissionsförslagets 32 och 33 §§ innehålla bestämmelser om förbud mot bortflyttning. Kommissionens motivering till dessa bestämmelser återfinnes i ovannämnda vid propositionen fogade Bilaga B sid. 25—27.

Föredragande departementschefen har anfört:

»Vid anmälan i statsrådet av luftskyddsföfogandelagen framhöll föredragande departementschefen, att en utomordentligt viktig uppgift för luft-

skyddet — om icke den viktigaste — utan tvivel vore att förebygga panik, samt att detta syfte i särskilt hög grad främjades genom att från de mest hotade orterna undanfördes personer, vilkas närvaro där vore obehöfelig, framför allt barn och åldringar.

Sitt syfte att förebygga panik tjänar utrymningen dock endast om den sker ordnat och planmässigt. Exempel från utlandet visa, att en oordnad massflykt icke blott kan vålla ett ödesdigert avbräck i det egna landets militära dispositioner utan även åstadkomma desorganisation av samhällslivet med försvagande av landets motståndskraft till följd. Såsom komplement till den obligatoriska eller frivilliga utrymningen bör därför under krig eller överhängande krigsfara möjlighet finnas att förbjuda bortflyttning.

I händelse det rådande läget skulle aktualisera denna fråga kan det antagas, att ett *förbud mot bortflyttning* i allmänhet skulle bliva kombinerat med ett *förordnande om bortflyttning*. Vissa befolkningsgrupper inom en ort skulle alltså åläggas — eventuellt endast uppmanas — bortflytta, medan andra grupper eller ock hela den återstående befolkningen skulle förbjudas lämna orten. *34 § första stycket* departementsförslaget utgår härifrån. Enligt detta följer med rätt att ålägga eller uppmana till utrymning automatiskt jämväl rätt att, om omständigheterna äro sådana, att bortflyttning bör förbjudas, meddela sådant förbud. Däremot synes det mig icke behöfligt att, såsom skett i kommissionsförslaget, räkna med den möjligheten, att förbudet mot bortflyttning meddelas av annan myndighet än den, som ålagt eller uppmanat till bortflyttning. Förbudet mot bortflyttning kan förekomma i kombination såväl med luftskyddsutrymning som med militärutrymning.

Förutom den nu nämnda ordningen för meddelande av förbud mot bortflyttning kan enligt *32 § andra stycket* kommissionens förslag Konungen eller, enligt Konungens bemyndigande, annan myndighet under krig eller krigsfara meddela förbud mot bortflyttning. Någon närmare motivering till detta stadgande lämnas ej. Behov av ett sådant självständigt förbud torde emellertid uppkomma exempelvis i händelse av ett sådant läge att beslut om utrymning icke hunnit meddelas och en utrymning med hänsyn till visst krigsläge icke längre är möjlig eller önskvärd. Behovet torde knappast göra sig gällande annat än inom område, som enligt lagen med vissa bestämmelser till skydd för försvaret m. m. är säkerhetsområde. Inom sådant område kan enligt departementsförslaget (*34 § andra stycket*) förbudet meddelas av Konungen eller, enligt Konungens bemyndigande, av vederbörande militära befälhavare. Skulle det emellertid finnas påkallat meddela förbud jämväl inom område, som ej utgör säkerhetsområde, lämnar departementsförslaget möjlighet även härtill. Sådant förbud meddelas av Konungen eller den myndighet Konungen därtill bemyndigar.

I likhet med utrymningskommissionen anser jag, att i lagen bör angivas, för vilka ändamål förbud mot bortflyttning må meddelas. De fyra fall, i vilka enligt kommissionsförslaget förbud må meddelas, äro, med vissa justeringar av delvis saklig art, bibehållna i departementsförslaget (*35 §*). Såsom ytterligare grund för meddelande av förbud har i departementsför-

slaget upptagits, att förbudet har till ändamål att förhindra bortflyttning av näringsföretag, vars kvarblivande i orten är av synnerlig vikt för befolkningens försörjning med förnödenheter eller eljest för det ekonomiska livet därstädes; även för detta fall gäller vad under 12 § anförts beträffande frågan om nödig kontakt med organen för den allmänna tjänsteplikten. Däremot synes frågan om tillgodoseende av arbetskraftsbehovet för ett sådant speciellt ändamål som undanförande av egendom bäst tillgodoses genom anlitande av den allmänna tjänsteplikten.»

Luftkrigföringens utveckling har medfört, att omfattande skyddsåtgärder av olika slag måst vidtagas gentemot de faror, som vid krig hota civilbefolkningen genom fiendliga anfall från luften. Under senare år har i vårt land ett betydelsefullt planlägnings- och organisationsarbete ägt rum för uppbyggande av ett civilt luftskydd. Såsom ett led i de åtgärder, vilka i detta hänseende vidtagits, hava planer upprättats för att vid behov kunna från vissa större orter med sammanträngd befolkning undanföra dem, vilkas närvaro å orten icke är nödvändig under krigstid. De befolkningsgrupper, som omfattas av den sålunda verkställda planläggningen, utgöras i regel av barn, huvudsakligen i åldern under 15 år, jämte vårdare ävensom blivande mödrar samt åldringar och andra arbetsoförmögna personer.

Utrymning kan emellertid komma till stånd även av annan anledning än fara för anfall från luften. Det kan sålunda bliva nödvändigt att helt eller delvis bortflytta den befolkning, som är bosatt å ort eller inom område, där mera omfattande militära operationer pågå eller förväntas komma att äga rum.

De nu gällande, i luftskyddsförfattningarna intagna bestämmelserna rörande planläggande och verkställande av utrymning äro i många hänseenden ofullständiga. Det genom föreliggande proposition framlagda förslaget till utrymningslag avser att i en lag sammanföra och fullständiga de viktigaste av de föreskrifter, som erfordras på förevarande område. Enligt utskottets mening innebära de föreslagna bestämmelserna i allt väsentligt en efter förhållandena väl avvägd och lämplig lösning av hithörande spörsmål.

Förslaget till utrymningslag skiljer mellan två slag av utrymning, nämligen dels utrymning, som avser att bereda ökat skydd mot verkningarna av anfall från luften, i förslaget benämnd luftskyddsutrymning, och dels utrymning, som sker från område, inom vilket militära åtgärder av synnerlig betydelse vidtagas eller kunna förväntas, i förslaget kallad militärutrymning. Gemensamt för båda slagen av utrymning är, att den kan vara antingen obligatorisk eller frivillig, vilket i förslaget är på det sätt uttryckt, att utrymningen skall grunda sig på ett åläggande eller på en uppmaning. Såsom utmärkande för utrymning gäller vidare, att den icke får avse individuellt bestämda personer utan skall omfatta antingen samtliga invånare eller viss befolkningsgrupp inom angivet område.

Förslaget till utrymningslag innehåller därjämte i 34 och 35 §§ bestämmelser, enligt vilka vid krig eller krigsfara, vari riket befinner sig, förbud

Utskottet.

mot bortflyttning kan meddelas. De föreslagna bestämmelserna sakna motsvarighet i nu gällande lagstiftning.

Enligt utskottets mening måste det anses vara ett samhällsintresse av synnerlig betydelse, att myndigheterna under krig eller eljest under ett skärpt krisläge äga möjlighet att förhindra att en planlös och kanske i många fall panikartad utrymning kommer till stånd. Erfarenheterna från det pågående stormaktskriget visa, såsom ock av departementschefen framhållits, att en oordnad massflykt icke blott kan vålla ett ödesdigert avbräck i det egna landets militära dispositioner utan även åstadkomma desorganisation av samhällslivet med försvagande av landets motståndskraft som följd.

De i förslaget angivna förutsättningar, under vilka förbud mot bortflyttning skall kunna meddelas, synas enligt utskottets mening innebära tillräckliga garantier för att sådant förbud utfärdas allenast i fall, då ett allmänt intresse av synnerlig vikt kräver att utrymning förhindras. Då anledning således icke föreligger att befara, att det intrång i den enskilde medborgarens rörelsefrihet, som ett förbud mot bortflyttning innebär, kommer att tillgripas utan att tvingande skäl därtill föreligga, har lagförslaget i förevarande del icke givit utskottet anledning till erinran.

Vad angår utrymningens organisation, föreskrives i förslaget, att den centrala ledningen och övervakningen av åtgärderna för förberedande och verkställande av utrymning i överensstämmelse med vad redan nu gäller, skall handhavas av en av Konungen utsedd myndighet, i förslaget benämnd centrala utrymningsmyndigheten. Det lokala planläggnings- och verkställighetsarbetet skall i utrymningskommunerna ombesörjas under ledning av luftskyddschefen, vilken skall biträdas av en av länsstyrelsen utsedd utrymningschef. De arbetsuppgifter, som erfordras för inkvarterings förberedande och ombesörjande, skola enligt förslaget som regel fullgöras av kommunala inkvarteringsnämnder, vilka skola stå under tillsyn av särskilda, för större områden utsedda inkvarteringschefer.

För att tillgodose det personalbehov, som vid utrymningens verkställande uppkommer vid genomförande av befolkningens förflyttning och inkvarterings ordnande, innehåller förslaget bestämmelser om införande av en särskild form av tjänsteplikt, benämnd utrymningstjänsteplikt. De i detta hänseende föreslagna bestämmelserna synas enligt utskottets mening vara ändamålsenliga. Utskottet vill emellertid framhålla vikten av att erforderliga åtgärder vidtagas för ett samordnande av olika myndigheters och beredskapsorganisationers personalbehov under krigstid, i syfte att säkerställa ett ur alla synpunkter lämpligt utnyttjande av arbetskraften inom olika områden.

Förslaget till utrymningslag innehåller vidare bestämmelser, enligt vilka i utrymningskommun luftskyddschefen och i inkvarteringskommun inkvarteringschefen äga rätt att, då så erfordras för genomförande av utrymning eller ordnande av inkvartering, taga i anspråk egendom, som tillhör eller innehaves av kommuner eller enskilda. Ifrågavarande bestämmelser hava icke givit utskottet anledning till erinran.

Enligt 22 § i förslaget äger luftskyddschef och inkvarteringschef därjämte

ålägga envar att lämna upplysning, huruvida och i vilken myckenhet han innehar viss egendom, som jämlikt lagen kan behöva tagas i anspråk. Den, som efter sådant åläggande mot bättre vetande avlämnar oriktig uppgift, är enligt 37 § i förslaget förfallen till straffansvar. Om någon åsidosätter skyldigheten att lämna upplysning eller om skälig anledning finnes att misstänka, att han söker vilseleda ifråga om sitt innehav av egendom, må enligt andra stycket i förstnämnda paragraf undersökning verkställas av kontor, lagerlokal eller annan lägenhet, varöver han förfogar, så ock granskning ske av hans handelsböcker och affärshandlingar. Beträffande sådan undersökning eller granskning skola bestämmelserna angående husrannsakan äga tillämpning.

De befogenheter, som sålunda enligt 22 § tillkomma luftskyddschef och inkvarteringschef, äro enligt förslaget icke inskränkta till tid, varunder förordnande om utrymning är gällande, utan kan av vederbörande befattningshavare utövas redan å planlägningsstadiet. Enligt utskottets mening är det ägnat att väcka betänkligheter att i den enskildes liv så ingripande maktbefogenheter som de nu ifrågavarande tillerkännas lokala myndigheter i relativt underordnad ställning jämväl under tid, då något allvarligare krisläge icke kan anses vara förhanden. Med hänsyn härtill har utskottet ansett sig böra föreslå ett tillägg till 22 § första stycket av innehåll, att under tid, för vilken förordnande om utrymning enligt 1 eller 2 § i förslaget icke är för någon del av riket gällande, sådant åläggande som i paragrafen avses må meddelas allenast efter tillstånd av centrala utrymningsmyndigheten.

Vad angår fördelningen mellan stat och kommun av de kostnader, som uppkomma för utrymningens planläggande och verkställande, innebär förslaget till utrymningslag, att kommun, inom vilken planläggning för luftskyddsutrymning äger rum, skall bestrida samtliga i kommunen uppkommande planlägningskostnader. Sedan utrymning påbjudits skall kommunen, enligt stadgande i 25 §, fortfarande svara för de förpliktelser med avseende å personal och lokaler, som åvilat kommunen å planlägningsstadiet. Övriga kostnader, som uppkomma i utrymningskommun under den tid, för vilken beslut om luftskyddsutrymning från kommunen är gällande, skola enligt andra stycket i samma paragraf bestridas av statsverket. Utskottet har vid sin granskning av sistnämnda bestämmelse utgått från den uppfattningen, att densamma allenast avser organisations- och därmed jämförliga utgifter men däremot icke de kostnader, som kunna uppkomma för personlig utrustningshjälp till dem, som bortflytta. — De föreslagna bestämmelserna rörande kostnadsfördelningen hava i andra hänseenden icke givit utskottet anledning till erinran.

Vad angår övriga genom propositionen framlagda författningsförslag hava desamma icke föranlett någon erinran från utskottets sida.

Under återropande av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

A. att riksdagen, med förklarande att det genom propositionen framlagda förslaget till utrymningslag icke kunnat i oförändrat skick antagas, måtte för sin del antaga följande förslag till

(Kungl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

Utrymningslag.

Härigenom förordnas som följer:

Rätten att ålägga eller uppmana till utrymning.

1 §.

Vid krig eller krigsfara, vari riket befinner sig, äger Konungen eller den myndighet Konungen därtill bemyndigar, i syfte att bereda ökat skydd mot verkningarna av anfall från luften, ålägga eller uppmana samtliga invånare eller särskild befolkningsgrupp inom visst område att lämna sin bostad och taga uppehåll utom angivet område under den tid, för vilken åläggandet eller uppmaningen gäller (*luftskyddsutrymning*).

2 §.

Prövas under tid, då riket befinner sig i krig eller krigsfara, av hänsyn till rikets försvar eller för skyddande av befolkningens liv oundgängligen erforderligt, att utrymning sker från område, inom vilket militära åtgärder av synnerlig betydelse vidtagas eller kunna förväntas, äger Konungen utfärda åläggande eller uppmaning av innehåll som i 1 § sägs (*militärutrymning*). För sådant säkerhetsområde, som avses i 3 § lagen den 17 maj 1940 med vissa bestämmelser till skydd för försvaret m. m., eller för viss del av sådant område äger Konungen bemyndiga vederbörande militära befälhavare att besluta om militärutrymning.

3 §.

Utrymning, som sker till ort inom annat luftskyddsområde, benämnes *bortflyttning*. Tages vid utrymning uppehåll inom det luftskyddsområde, där den utrymda bostaden är belägen, benämnes utrymningen *omflyttning*.

4 §.

Har för visst område, inom vilket vederbörande militära befälhavare äger besluta om militärutrymning, civil myndighet erhållit bemyndigande att besluta om luftskyddsutrymning, må detta bemyndigande icke begagnas utan medgivande av den militära befälhavaren.

5 §.

Konungen eller den myndighet Konungen därtill bemyndigar äger, i den mån det provas nödvändigt för vinnande av det med viss utrymning avsedda syftet, meddela föreskrifter rörande uppehållsplatsen för dem, vilka på grund av beslutet om utrymning lämna sin bostad.

(Kungl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

Utrymningsorganisation.

6 §.

Den centrala ledningen och övervakningen av åtgärderna för förberedande och verkställande av utrymning utövas av den myndighet Konungen därtill utser (*centrala utrymningsmyndigheten*).

7 §.

Planläggning för utrymning må ske allenast inom kommun, beträffande vilken centrala utrymningsmyndigheten därom meddelat förordnande. Sådan kommun benämnas i denna lag *utrymningskommun*.

8 §.

Inom utrymningskommun utövar luftskyddschef, med biträde av en utav länsstyrelsen utsedd *utrymningschef*, i enlighet med de anvisningar och föreskrifter centrala utrymningsmyndigheten meddelar den omedelbara ledningen av utrymning och planläggning därför.

Är inom utrymningskommun luftskyddsnämnd tillsatt, skall nämnden taga samma befattning med utrymningsens planläggning som med luftskyddets.

9 §.

Kommun är skyldig att, i enlighet med de anvisningar och föreskrifter centrala utrymningsmyndigheten meddelar, genom kommunal *inkvarteringsnämnd* fullgöra de arbetsuppgifter, vilka vid utrymning eller planläggning därför erfordras för att ordna inkvartering, handhava frågor om utrymningshjälp samt i övrigt bistå dem, vilka i anledning av utrymning lämnat sin bostad och tagit uppehåll inom kommunen eller tillfälligt befinna sig därstädes under resa från eller till utrymningskommunen. Kommun, som ombesörjer uppgifter av nu nämnt slag, kallas i denna lag *inkvarteringskommun*.

Utan hinder av vad i första stycket sägs äger centrala utrymningsmyndigheten förordna, att där omförmälda uppgifter skola inom kommun, varest enligt förefintliga planer för omflyttning inkvartering är avsedd att äga rum, handhavas i den ordning som enligt 8 § gäller för ledningen av utrymning. Har sådant förordnande meddelats, skola de befogenheter, som enligt denna lag tillkomma inkvarteringschef, varom i 10 § förmäles, i stället utövas av luftskyddschefen med biträde av utrymningschefen.

10 §.

Kommun, i fråga om vilken förordnande enligt 9 § andra stycket icke meddelats, skall antingen tillsätta särskild inkvarteringsnämnd eller uppdraga åt annan kommunal myndighet än fattigvårdsstyrelse att vara inkvarteringsnämnd. Särskild inkvarteringsnämnd skall tillsättas allenast i fall, där centrala utrymningsmyndigheten förklarar sådan nämnd erforderlig med hänsyn till att ett större antal personer avses skola inkvarteras i kommunen.

Centrala utrymningsmyndigheten skall i samråd med länsstyrelsen utse *inkvarteringschef* med uppgift att inom visst verksamhetsområde (*inkvar-*

(Kungl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

teringsområde) utöva den närmare tillsynen över inkvarteringsnämndernas verksamhet.

Konungen meddelar närmare bestämmelser om inkvarteringsnämnd och inkvarteringschef.

11 §.

Samtliga utrymningsmyndigheter skola samråda med länsstyrelsen i ärende av sådan vikt, att länsstyrelsen på grund av sin allmänna ämbetsbefattning bör vara förtrogen med ärendet. Under utrymning skall vad nu sagts dock ej gälla, där synnerlig olägenhet kan uppkomma av det dröjsmål med ärendets behandling, som sådant samråd skulle medföra.

Befinner sig riket i krig och kan på grund av krigsförhållandena beslut av centrala utrymningsmyndigheten i visst fall icke avvaktas utan att det med utrymning avsedda syftet allvarligt äventyras, äger länsstyrelse, på framställning av luftskyddschef eller inkvarteringschef, utöva befogenhet som tillkommer centrala utrymningsmyndigheten. Dock må åläggande eller uppmaning enligt 1 § icke med stöd härav meddelas utan bemyndigande av Konungen.

Utrymningstjänsteplikt.

12 §.

Person, som under kalenderåret fyller lägst sexton och högst sjuttio år, må, under nedan i denna paragraf angivna förutsättningar, åläggas att under utrymning utföra sådant arbete, som är för genomförandet av utrymningen och för ordnandet av inkvarteringen oundgängligen erforderligt. Skyldighet, som härigenom ålägges, benämnes *utrymningstjänsteplikt*.

Uttagning till utrymningstjänsteplikt verkställs, i utrymningskommun av luftskyddschefen samt eljest av inkvarteringschefen.

Av luftskyddschef verkställd uttagning må omfatta dem, vilka hava sitt hemvist i luftskyddsområdet, och skall avse tjänstgöring för verkställande av utrymning, som berör nämnda område, eller tjänstgöring vid förläggning, i vilken personer från området skola inkvarteras. Uttagning till tjänstgöring av sistnämnda slag må dock icke ske efter det de, vilka utrymningsmyndigheterna bistått med anordnande av reselägenhet, lämnat utrymningskommunen.

Uttagning, som inkvarteringschef verkställer, skall avse tjänstgöring inom det inkvarteringsområde, i vilket den tjänstepliktige har sitt hemvist eller i anledning av utrymningen tagit uppehåll. Ej må på grund av sådan uttagning någon åläggas fullgöra tjänsteplikt under mera än en vecka av utrymningstiden.

13 §.

Myndighet, som äger verkställa uttagning till utrymningstjänsteplikt, äger ålägga envar, som kan komma att bli tjänstepliktig, att före uttagningen inställa sig inför myndigheten för att lämna upplysning om förhållanden av betydelse för uttagningen.

Den som uttagits är skyldig att vid tjänstepliktens fullgörande ställa sig

*(Kungl. Maj:ts förslag.)**(Utskottets förslag.)*

till efterrättelse de föreskrifter, som meddelas av den, som verkställt uttagningen eller förordnats att hava tillsyn över arbetet.

14 §.

Den som utan anmält laga förfall utebliver eller avviker från arbete, vartill han uttagits, eller icke fullgör inställeskyldighet, som föreskrivits med stöd av 13 §, må på framställning av den, som äger verkställa uttagningen, genom polismyndighetens försorg hämtas.

15 §.

Om ersättning till tjänstepliktig personal gäller vad särskilt stadgas.

Förfogande i anledning av utrymning.

16 §.

Då det prövas nödvändigt för genomförande av utrymning eller för ordnande i samband därmed av inkvartering, äger i utrymningskommun luftskyddschefen och i inkvarteringskommun inkvarteringschefen taga i anspråk markområden, byggnader, transportmedel, livsmedel och annan egendom, som tillhör eller innehaves av kommuner eller enskilda.

Markområden, byggnader och transportmedel tagas i anspråk med nyttjanderätt. Egendom, som kan antagas bliva förbrukad eller förstörd eller komma att väsentligt minska i värde, tages i anspråk med äganderätt. Annan egendom tages i anspråk med nyttjanderätt, såvida icke luftskyddschefen eller inkvarteringschefen finner lämpligt eller ägaren påfordrar, att egendomen övertages med äganderätt.

Har ägare eller innehavare av byggnad, som tages i anspråk för inkvarteringsändamål, stadigvarande bostad i byggnaden eller tillhör han eller medlem av hans familj befolkningsgrupp, som ålagts eller uppmanats till utrymning, skall nödigt bostadsutrymme i byggnaden anvisas ägaren eller innehavaren och hans familj. Person, som ej har stadigvarande bostad i byggnaden, må dock anvisas bostadsutrymme allenast i den mån han tillhör befolkningsgrupp som nyss nämnts.

Har den, vilken själv tillhör befolkningsgrupp, som ålagts eller uppmanats till utrymning, eller i vars familj finnes person, som tillhör sådan grupp, med ägare eller innehavare av byggnad träffat avtal om upplåtande av nyttjanderätt till byggnaden eller del därav, och har ägaren eller innehavaren sist en månad före åläggandet eller uppmaningen fullgjort den skyldighet att anmäla upplåtelsen, som må vara föreskriven, skall nyttjanderättshavaren och hans familj, i den mån vederbörande tillhör nyssnämnda befolkningsgrupp, anvisas nödigt bostadsutrymme i byggnaden eller, därest därigenom allvarligt hinder skulle uppkomma för användande enligt förefintlig plan av byggnaden till internatförläggning, i annan byggnad inom samma kommun.

17 §.

Tages byggnad i anspråk för att bereda bostad åt den, som vid utrymning ålagts eller uppmanats taga uppehåll utom sin bostad, är ägare eller inne-

(Kungl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

havare av byggnaden pliktig att tåla de åtgärder med avseende å byggnaden ävensom dess inredning och utrustning, som av inkvarteringschef prövas erforderliga för ändamålet.

Där det finnes erforderligt, att åtgärd för att tillgodose behov, som avses i första stycket, vidtages redan innan byggnaden tages i anspråk, är ägaren eller innehavaren, i den mån Konungen det föreskriver, pliktig att tåla åtgärden. Sådan föreskrift må meddelas allenast då riket befinner sig i krig eller krigsfara.

18 §.

För åtgärd, som avses i 16 eller 17 §, är ägare eller innehavare av egendom, som beröres av åtgärden, berättigad till ersättning av statsverket enligt nedan angivna grunder.

För egendom, som övertages med äganderätt, lämnas ersättning med belopp, som prövas skäligt med hänsyn till nödvändiga kostnader vid produktion eller återförsäljning, normal handelsvinst eller andra på prissättningen normalt inverkan förhållanden.

Då egendom tages i anspråk med nyttjanderätt, lämnas ersättning efter enahanda grund för den för ägaren eller innehavaren förlorade avkastning eller nytta. Har egendomen till följd av begagnandet lidit skada eller avsevärd försämring, lämnas skälig ersättning därför.

Har åtgärd varom i 17 § sägs vidtagits, må, efter vad skäligt finnes, ersättning lämnas för den kostnad ägaren eller innehavaren till följd därav fått vidkännas samt för skada eller avsevärd försämring, som egendomen kan hava lidit.

19 §.

Anspråk på ersättning för åtgärd, som avses i 16 eller 17 §, skall prövas i den ordning, som är stadgad beträffande rekvisition för krigsmaktens behov. Ändå att egendom, som tages i anspråk, är avsedd att tillhandahållas endast vid särskilda tillfällen, må ersättningen bestämmas en gång för alla, dock att inskränkning därigenom icke sker i rätten till ersättning för skada, som ej förutsetts. Angående sätt och tid för ersättningens erläggande skall gälla vad i rekvisitionslagen stadgas om likvid för fullgjord rekvisition.

20 §.

Har någon till säkerhet för fordran panträtt i egendom, som med äganderätt tagits i anspråk, äger han, ändå att fordringen ej är till betalning förfallen, framför ägaren rätt att ur ersättningsbeloppet utfå sin fordran. Samma skall ock gälla i fråga om den, som har rätt att kvarhålla egendomen till säkerhet för förfallen fordran.

Ersättningsbelopp för egendom, som är utmätt, skall, om borgenären det yrkar, utgivas till utmätningssmannen. Avser ersättningsbeloppet egendom, som satts i kvarstad eller under skingringsförbud, skall beloppet, där part det äskar, utgivas till överexekutor; och har denne att med beloppet förfara på sätt i 186 § utsökningslagen är för där avsett fall stadgat.

(Kungl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

21 §.

Envar som äger eller innehar markområde eller byggnad vare pliktig tåla, att området eller byggnaden besiktigas av inkvarteringschef eller inkvarteringsnämnd för utrönande av förutsättningarna för inkvartering därstädes.

22 §.

Luftskyddschef och inkvarteringschef äga ålägga envar att lämna upplysning, huruvida och i vilken myckenhet han innehar viss egendom, som kan behöva tagas i anspråk jämlikt denna lag.

Luftskyddschef och inkvarteringschef äga ålägga envar att lämna upplysning, huruvida och i vilken myckenhet han innehar viss egendom, som kan behöva tagas i anspråk jämlikt denna lag. *Under tid, för vilken förordnande enligt 1 eller 2 § icke är för någon del av riket gällande, må dylikt åläggande dock meddelas allenast efter tillstånd av centrala utrymningsmyndigheten.*

Åsidosätter någon skyldighet att lämna upplysning, som i första stycket avses, eller finnes skäligen anledning misstänka, att han söker vilseleda i fråga om sitt innehav av egendom, som där sägs, må undersökning verkställas av kontor, lagerlokal eller annan lägenhet, varöver han förfogar, så ock granskning ske av hans handelsböcker och affärshandlingar. I fråga om befogenhet att besluta angående undersökning eller granskning, som nu nämnts, samt beträffande tid, då undersökning må äga rum, och förfarandet därvid skola bestämmelserna angående husrannsakan äga tillämpning.

Innehållet av upplysning, som lämnats enligt första stycket, samt vad som inhämtats vid undersökning eller granskning, som avses i andra stycket, må ej yppas i vidare mån än som erfordras för vinnande av det med upplysningens avfordrande eller med undersökningen eller granskningen avsedda ändamålet.

Kostnaderna för planläggning och verkställande av utrymning.

23 §.

Betungas utrymningschef i och för planläggningen av luftskyddsutrymning från viss kommun med arbete av sådan omfattning, att det icke skäligen kan fordras, att arbetet utföres utan ersättning, åligger det kommunen att bestämma skäligt arvode till honom för tiden innan beslut om luftskyddsutrymning meddelas.

Har utrymningschef till uppgift att planlägga luftskyddsutrymning från mera än en kommun, skall vid bestämmandet huruvida uppdraget bör vara förenat med arvode hänsyn tagas till den sammanlagda arbetsbördan, därvid varje särskild kommun har att bestrida arvode i förhållande till omfattningen av planläggningsarbetet i fråga om samma kommun.

*(Kungl. Maj:ts förslag.)**(Utskottets förslag.)*

Finner centrala utrymningsmyndigheten att i fall som i första eller andra stycket avses högre arvode bör utgå än kommunen bestämt eller att arvode bör utgå i fall då kommunen avslagit framställning härom, skall anmälan göras till länsstyrelsen, som äger besluta, med vilket belopp arvode skall utgå.

24 §.

Det åligger kommun, inom vilken planläggning av luftskyddsutrymning äger rum, att för tiden innan beslut om luftskyddsutrymning meddelats i erforderlig omfattning dels tillhandahålla luftskyddschefen och utrymningschefen biträdespersonal och lokaler, dels ock bestrida övriga i utrymningskommunen uppkommande planlägningskostnader.

Avser planlägningsarbetet två eller flera kommuner och kan överenskommelse icke träffas, i vad mån envar av dem skall bidra till fullgörandet av åliggandena enligt första stycket, ankommer tvistens avgörande på centrala utrymningsmyndigheten.

25 §.

De förpliktelser med avseende å personal och lokaler, som må hava åvilat kommun jämlikt 23 eller 24 §, skola av kommunen i oförändrad omfattning fullgöras jämväl under den tid, för vilken beslut om luftskyddsutrymning från kommunen gäller.

Övriga kostnader, som uppkomma i utrymningskommun under den i första stycket angivna tid, skola bestridas av statsverket.

26 §.

Samtliga kostnader, vilka uppkomma i utrymningskommun vid planläggning eller verkställande av militärutrymning, skola bestridas av statsverket.

27 §.

Planlägges i en kommun såväl luftskyddsutrymning som militärutrymning, skall centrala utrymningsmyndigheten, med hänsyn till omfattningen av de båda planläggningarna, för varje månad bestämma, att planlägningskostnaderna skola bestridas antingen i den ordning, som är stadgad i fråga om luftskyddsutrymning, eller enligt de för militärutrymning meddelade bestämmelserna.

28 §.

Den som driver barnhem, sjukhus, ålderdomshem eller annan vårdanstalt är vid utrymning skyldig att utan ersättning ställa sådan utrustning, som under utrymningen icke är behöfelig för någon av anstalten i utrymningskommunen utövad verksamhet, till förfogande för förläggning, i vilken personer från anstalten skola inkvarteras.

29 §.

Vid internatförläggning anställd personal med arbetsuppgifter, för vilkas fullgörande särskild personal var anställd i utrymningskommunen redan före

*(Kungl. Maj:ts förslag.)**(Utskottets förslag.)*

utrymningen, skall avlönas av den, som före utrymningen svarade för avlöningen till sådan personal.

30 §.

I den mån ledamot i inkvarteringsnämnd åtnjuter arvode för deltagande i nämndens sammanträden, skall kostnaden härför bestridas av inkvarteringskommunen.

31 §.

Sådana kostnader för planläggning och verkställande av utrymning, vilka uppkomma i inkvarteringskommunen och icke avses i 28, 29 och 30 §§, skola bestridas av statsverket.

32 §.

Kommun, inom vilken inkvarteringsnämnd är verksam, är berättigad att av statsverket erhålla förskott å de utgifter, för vilka kommunen ej själv skall svara. Förslår ej erhållet förskott för verksamhetens uppehållande, åligger det kommunen att, i avvaktan på vederbörlig utanordning, förskottsvis ställa egna medel till förfogande för gäldande av de erforderliga kostnaderna.

Utrymningshjälp.

33 §.

I fråga om utrymningshjälp gäller vad särskilt är stadgat.

Förbud mot bortflyttning.

34 §.

Vid krig eller krigsfara, vari riket befinner sig, äger Konungen eller den myndighet Konungen därtill bemyndigar meddela förbud att lämna visst område. Beträffande säkerhetsområde, som i 2 § omförmäles, eller viss del av sådant område må dylikt bemyndigande givas endast vederbörande militära befälhavare.

Har beslut meddelats om luftskyddsutrymning eller militärutrymning, äger den myndighet, som meddelat beslutet, jämväl utan särskilt bemyndigande meddela dem, vilka icke omfattas av utrymningen, förbud att lämna den ort, som skall utrymmas. För sådant område, inom vilket militär befälhavare äger besluta om militärutrymning, må dock civil myndighet icke utan befälhavarens samtycke utfärda förbud mot bortflyttning.

35 §.

Förbud, som avses i 34 §, må meddelas allenast:

- a) då det kan befaras, att militära åtgärder av synnerlig betydelse, vilka vidtagas eller kunna förväntas inom området, eljest bliva väsentligt försvårade;
- b) då tillgängliga transportmedel icke förslå för transport av andra än dem, vilka må hava ålagts eller uppmanats bortflytta;
- c) då bortflyttning är förenad med uppenbar livsfara;

(Kungl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

d) då behovet på orten av luftskyddspersonal eljest icke skulle bliva tillgodosett; eller

e) i ändamål att förhindra bortflyttning av näringsföretag, vars kvarblivande i orten är av synnerlig vikt för befolkningens försörjning med förnödenheter eller eljest för det ekonomiska livet därstädes.

Övriga bestämmelser.

36 §.

Luftskyddschef må i den utsträckning, som finnes lämplig, å utrymningschef överlåta de befogenheter, som enligt 9 § andra stycket samt 12, 13, 16 och 22 §§ tillkomma luftskyddschefen.

37 §.

Har någon åsidosatt föreskrift eller föreläggande, som meddelats med stöd av denna lag eller enligt 41 § meddelade bestämmelser, straffes med dagsböter eller fängelse; äro omständigheterna synnerligen försvårande och sker brottet under tid, för vilken beslut om utrymning gäller, må dömas till straffarbete i högst två år. Lag samma vare, där någon i fall, som i 22 § första stycket avses, mot bättre vetande lämnat oriktig uppgift om förhållande, som i sistnämnda lagrum avses.

Fälles någon till straff enligt första stycket, må domstolen, efter ty skäligt finnes, förklara egendom som undanhållits förverkad eller, om den ej kan tillrättaskaffas, förplikta honom att utgiva ersättning för egendomens värde.

38 §.

Bryter någon mot vad i 22 § tredje stycket stadgas, straffes med dagsböter eller fängelse.

39 §.

Brott, som i 38 § sägs, må av allmän åklagare åtalas allenast efter angivelse av målsäganden.

Böter, som ådömas enligt denna lag, ävensom förverkad egendom och utdömd ersättning, varom i 37 § andra stycket förmäles, tillfalla kronan.

40 §.

Över luftskyddschefs, utrymningschefs, inkvarteringsnämnds och inkvarteringschefs beslut i ärende, som avses i denna lag, må besvär anföras hos centrala utrymningsmyndigheten inom tjugu dagar från det klaganden erhållit del av beslutet.

Beslut, som enligt denna lag meddelats av länsstyrelse eller centrala utrymningsmyndigheten, må överklagas hos Konungen inom tid, som i allmänhet är bestämd för överklagande av förvaltande myndigheters och ämbetsverks beslut.

Talan må icke föras mot beslut, som meddelats enligt 1, 2, 5 eller 34 §.

(Kungl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

Myndighets beslut i fall, som avses i 12—14 samt 16 och 17 §§, skall lända till efterrättelse utan hinder av förd klagan.

41 §.

Konungen meddelar de närmare föreskrifter, som erfordras för tillämpningen av denna lag.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1941.

Genom denna lag upphäves lagen den 13 april 1940 (nr 216) om vissa skyldigheter för kommun i avseende å utrymning m. m.

B. att riksdagen måtte antaga Kungl. Maj:ts i propositionen framlagda, nedan intagna förslag till

1) **L a g**

**om ändrad lydelse av 18 § luftskyddslagen den 11 juni 1937
(nr 504).**

Härigenom förordnas, att 18 § luftskyddslagen den 11 juni 1937¹ skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives:

18 §.

Om utrymning gäller vad i särskild lag stadgas.

I fråga om åtgärder, som föranledas av undanförande för luftskyddsändamål, äger Konungen, utan hinder av vad ovan i denna lag är stadgat, meddela särskilda föreskrifter angående luftskyddets organisation och förberedande.

Konungen äger — — — eller krigsskådeplats.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1941.

2) **L a g**

**angående ändring i vissa delar av lagen den 31 mars 1938 (nr 90)
om förfoganderätt för luftskyddets behov.**

Härigenom förordnas, dels att 2 § samt 3 § 3 och 4 mom. lagen den 31 mars 1938 om förfoganderätt för luftskyddets behov skola upphöra att gälla, dels att 1 §, 5 § 1 mom., 6 och 14 §§ samt 15 § 1 mom. samma lag² skola

¹ Senaste lydelse se S. F. S. 1940: 217.

² Senaste lydelse se S. F. S. 1940: 219.

erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives, dels ock att i lagen skall införas en ny paragraf, betecknad såsom 21 §, av den lydelse nedan sägs:

1 §.

Bestämmelserna i 3—15 §§ skola äga tillämpning allenast då luftskyddstillstånd, varom förmåles i 13 § luftskyddslagen, är rådande.

5 §.

1 mom. För åtgärd, som avses i 3 § 1 mom. eller 4 § 1 mom., är med nedan i 2 och 3 mom. angivna undantag ägare eller innehavare av egendom, som beröres av åtgärden, berättigad till ersättning av kronan.

För egendom — — — inverkan förhållanden.

Då egendom — — — ersättning därför.

Har åtgärd varom i 4 § 1 mom. sägs vidtagits, må, efter vad skäligt finnes, ersättning lämnas för den kostnad ägaren eller innehavaren i följd därav fått vidkännas samt för skada eller avsevärd försämring, som egendomen kan hava lidit.

6 §.

Anspråk på ersättning för åtgärd, som avses i 3 § 1 mom. eller 4 § 1 mom. skall, där ej 4 § 2 mom. är tillämpligt, prövas i den ordning, som är stadgad beträffande rekvisition för krigsmaktens behov. Ändå att egendom, som tages i anspråk, är avsedd att tillhandahållas endast vid särskilda tillfällen, må ersättningen bestämmas en gång för alla, dock att inskränkning därigenom icke sker i rätten till ersättning för skada, som ej förutsetts. Angående sätt och tid för ersättningens erläggande skall gälla vad i rekvisitionslagen stadgas om likvid för fullgjord rekvisition.

14 §.

Länsstyrelsen må i den utsträckning, som finnes lämplig, uppdraga åt luftskyddschef att inom luftskyddsområde utöva de befogenheter, som enligt 3 och 4 §§, 8 § första stycket samt 9—13 §§ tillkomma länsstyrelsen.

15 §.

1 mom. Över luftskyddschefs beslut i ärende, som avses i denna lag, må besvär anföras hos länsstyrelsen inom tjugu dagar från det klaganden erhållit del av beslutet.

Beslut, som enligt denna lag meddelats av länsstyrelse, må överklagas hos Konungen inom tid, som i allmänhet är bestämd för överklagande av förvaltande myndigheters och ämbetsverks beslut.

21 §.

Om utrymning gäller vad i särskild lag stadgas.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1941.

3) Förrordning

angående ändring i vissa delar av förordningen den 13 april 1940 (nr 215) om utrymningshjälp.

Härigenom förordnas, att 3, 13, 36 och 40 §§ förordningen den 13 april 1940 om utrymningshjälp skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives:

3 §.

Utrymningshjälp må utgå till den, vilken tillhör befolkningsgrupp, som blivit i vederbörlig ordning ålagd eller uppmanad till utrymning.

13 §.

Den centrala — — — därtill utser.

De lokala åtgärderna med avseende å utrymningshjälpens förberedande och handhavande ombesörjas i utrymningskommun av luftskyddschefen med biträde av utrymningschefen och i inkvarteringskommun av inkvarteringsnämnden, som därvid står under närmare tillsyn av inkvarteringschefen. Har i fråga om viss kommun förordnande enligt 9 § andra stycket utrymningslagen meddelats, skola inom sådan kommun jämväl de åtgärder, som enligt denna förordning ankomma å inkvarteringsnämnd, handhavas av luftskyddschefen med biträde av utrymningschefen.

Luftskyddschef må i den utsträckning, som finnes lämplig, å utrymningschef överlåta de befogenheter, som enligt andra stycket tillkomma luftskyddschefen.

36 §.

Är någon missnöjd med beslut, som enligt denna förordning meddelats av luftskyddschef eller inkvarteringsnämnd, må klagan däröver föras hos den i 13 § första stycket avsedda myndigheten.

Besvär enligt — — — till besvärsmyndigheten.

Över beslut av länsstyrelse enligt 30 § må klagan icke föras.

För medlemmar — — — förestår hushållet.

40 §.

Konungen äger — — — är sagt.

Denna förordning träder i kraft den 1 juli 1941.

4) F ö r o r d n i n g

om grunderna för avlöning av personal, som fullgör utrymningstjänst.

Härigenom förordnas som följer:

1 §.

Centrala utrymningsmyndigheten skall, i överensstämmelse med vad i denna förordning stadgas, fastställa reglemente för avlöning av statsmedel åt personal, som under tid då beslut om utrymning gäller fullgör utrymnings-tjänst på grund av uttagning enligt 12 § utrymningslagen eller i enlighet med frivillig överenskommelse.

Bestämmelserna i denna förordning äga ej tillämpning å sådan personal, som avses i 30 § utrymningslagen eller som för sin tjänstgöring äger i annan ordning uppbära avlöning till högre belopp än vad enligt denna förordning utgår.

2 §.

För personal, som under en tid av minst tre dagar i följd fullgör utrymningstjänst, omfattande i genomsnitt minst åtta timmar varje söcken-dag, må, där ej nedan annorlunda stadgas, lönen för dag (*daglön*) högst be-stämmas i ortsgrupp I till fyra kronor, i ortsgrupp II till fem kronor och i ortsgrupp III till sex kronor med tillägg av en krona 25 öre för familje-medlem, som fyllt sexton år, och 80 öre för annan familjemedlem. För tjänst-göring, som är förlagd mera än tio kilometer från hemvistet, utgår dag-lön, även om det genomsnittliga antalet arbetstimmar för dag ej uppgår till åtta. I fråga om kommunernas hänförande till ortsgrupp skall tillämpas den enligt lagen om folkpensionering verkställda indelningen. Är den kommun, inom vilken tjänstgöringen sker, hänförd till annan ortsgrupp än den kommun, där den tjänstgörande har sitt hemvist, skall den högre av dessa ortsgupper tillämpas.

Den enligt första stycket bestämda daglönen må för person, som innehar befälsställning eller särskild kompetens för viss utrymningstjänst, höjas med högst fyrtio procent.

Såsom familjemedlemmar i förhållande till den, som fullgör utrymnings-tjänst, räknas:

a) make, barn, adoptivbarn samt frånskild make, envar under förutsättning att den tjänstgörande är underhållsskyldig gentemot vederbörande och vid tjänstgöringens början i väsentlig mån bidrog till dennes underhåll;

b) föräldrar, adoptant, makes barn och makes adoptivbarn, envar under de förutsättningar, som angivas under a), och under förutsättning tillika, att den tjänstgörande vid tjänstgöringens början sammanbodde med vederbörande; samt

c) husföreståndarinna under förutsättning att den tjänstgörande sammanbor med egna eller hustrus barn eller adoptivbarn under sexton år samt,

därest han sammanbor jämväl med hustru, att hustrun är oförmögen till arbete.

3 §.

Har person till följd av utrymningstjänstgöring gått miste om inkomst till belopp, som överstiger den honom jämlikt 2 § tillkommande lönen, utgår under två månader från tjänstgöringens början ersättning för den av tjänstgöringen föranledda inkomstminskningen med det belopp, vartill luftskyddschef eller inkvarteringschef finner minskningen hava uppgått, dock med högst hälften av den enligt 2 § utgående lönen. Konungen äger förordna, att sådan ersättning må utgå under längre tid än två månader.

4 §.

Lider den, som tagits i anspråk för utrymningstjänstgöring, på grund härav sådan minskning i sina inkomster, att han icke förmår bestrida utgifterna för sin bostad, må centrala utrymningsmyndigheten på därom gjord ansökan tillerkänna honom skäligt bostadsbidrag. Bidraget må icke överstiga hyresvärdet för den bostad, som den tjänstgörande innehade vid tjänstgöringens början, däri inbegripet kostnad för bostadens förseende med värme.

5 §.

För dagavlönad person, som in natura erhåller erforderlig förplägnad, minskas daglönen med två kronor.

6 §.

Vid tjänstgöring, som omfattar kortare tid än tre dagar i följd eller eljest icke är att hänföra under 2 §, utgår med nedan stadgade undantag *timlön* med en tiondel av daglönen i motsvarande befattning för icke familjeförsörjare, dock högst för en tjänstgöringstid av tolv timmar under samma dygn.

Timlön utgår endast för tjänstgöring, som omfattat minst två timmar av ett dygn.

7 §.

För person under aderton år äger luftskyddschef eller inkvarteringschef bestämma lägre lönebelopp än de i 2 och 6 §§ angivna samt lägre avdrag än i 5 § stadgas för förplägnad in natura.

8 §.

Vid tjänstgöring enligt 2 § uppbäres full daglön för begynnelse- och slutdagarna, därest tjänstgöringen å dessa dagar uppgått till minst hälften av den eljest brukliga tjänstgöringstiden för dag, och eljest halv daglön.

Vid tjänstgöring, för vilken timlön utgår, räknas dygnet från klockan sex. I tjänstgöringstiden inräknas den tid, som skäligen åtgår för färd till eller från tjänstgöringsplatsen. Vid brutet timantal räknas allenast tid, som omfattat minst halv timme. Sistnämnda tid räknas såsom hel timme.

9 §.

Lön, ersättning för mistad inkomst och bostadsbidrag utbetalas i efter-skott.

10 §.

Den som i inkvarteringsort fullgör utrymningstjänst, för vilken daglön åtnjutes, äger vid tjänstledighet av anledning, som i 14 § civila avlöningsregle-mentet sägs, under en tid av två månader åtnjuta full lön ävensom i förekom-mande fall ersättning för mistad inkomst och bostadsbidrag. Under tjänst-ledighet för annan sjukdom än sådan, som i nämnda paragraf avses, må under samma tid utgå belopp, motsvarande tre fjärdedelar av nyssnämnda förmåner.

11 §.

Över luftskyddschefs eller inkvarteringschefs beslut i ärende, som avses i denna förordning, må besvär anföras hos centrala utrymningsmyndigheten inom tjugu dagar från det klaganden erhållit del av beslutet.

Den som är missnöjd med centrala utrymningsmyndighetens beslut enligt denna förordning må däröver anföras besvär, därest beslutet meddelats med stöd av 1 §, hos Konungen inom tid, som i allmänhet är bestämd för över-klagande av förvaltande myndigheters och ämbetsverks beslut, samt eljest hos kammarrätten sist före klockan tolv å trettionde dagen från det klaganden erhöill del av beslutet.

Över kammarrättens beslut må klagan icke föras.

Denna förordning träder i kraft den 1 juli 1941.

5) **L a g**

med vissa bestämmelser angående omhändertagande av flyktingar m. m.

Häri genom förordnas som följer:

1 §.

Konungen äger föreskriva, att den skyldighet att fullgöra vissa arbets-uppgifter, som stadgas i 9 § utrymningslagen, skall beträffande viss eller vissa kommuner avse jämväl omhändertagande av utländska flyktingar, som inkommit till riket från krigförande land, eller av svenska medborgare, som av annan anledning än utrymning i större antal taga tillfälligt uppehåll inom kommunen.

2 §.

Handhavandet av de uppgifter, som jämlikt denna lag åläggas kommun, skall ankomma å kommunens inkvarteringsnämnd, som därvid skall stå under tillsyn av den jämlikt 10 § andra stycket utrymningslagen förordnade inkvarteringschefen.

Konungen eller den myndighet Konungen därtill bemyndigar äger föreskriva, att kommun, vilken beröres av föreskrift, som meddelats enligt 1 §, skall tillsätta särskild inkvarteringsnämnd.

3 §.

Är det för verkställighet av föreskrift, som meddelats enligt 1 §, nödvändigt att taga i anspråk eller eljest förfoga över markområden, byggnader, transportmedel, livsmedel och annan egendom, äger inkvarteringschef samma rätt härtill, som enligt 16 och 17 §§ utrymningslagen tillkommer honom för där avsedda fall. Beträffande sådant förfogande skola bestämmelserna i nämnda lag jämväl i övrigt äga motsvarande tillämpning.

4 §.

Bestämmelserna i 30—32 §§ utrymningslagen skola äga motsvarande tillämpning i fråga om de kostnader, som uppkomma vid fullgörandet av inkvarteringsnämnds åligganden enligt denna lag.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1941.

Stockholm den 17 juni 1941.

På andra lagutskottets vägnar:

DAVID NORMAN.

Vid ärendets behandling hava närvarit:

från första kammaren: herrar *Norman, Hagman, Tamm, Forsslund, Linnér, Holstenson, Nils Elovsson* och *Näslund*;

från andra kammaren: fröken *Hesselgren*, herr *Hage*, fröken *Andersson*, herrar *Olovson* i Västerås, *Hallagård, Cruse*, fru *Johansson* och herr *Larsson* i Östersund.

Reservation

av herr *Hagman*.

Särskilt yttrande

av herr *Linnér*, som anförde:

De föreliggande förslagen torde i händelse av krig kunna erhålla synnerlig betydelse för riksförsvaret. Tillika innefatta de åtgärder, som djupt ingripa i den enskildes liv. Det är därför beklagligt att propositionen avlämnats så sent, att utskottsbehandlingen av förslagen ej kunnat ske förrän under riksdagens sista arbetsdagar. Även i detta läge må dock följande omständigheter påpekas.

Lagförslagen kunna ej undgå att inverka på frågorna om fördelningen och ledningen av de arbetskrafter, som behövas för olika uppgifter. En viss förberedande utredning härom pågår, enligt vad propositionen ger vid handen, genom arbetsmarknadskommissionens försorg och en undersökning angående vissa närliggande ämnen lärt ha upptagits av annan central myndighet. Det är sannolikt, att dessa utredningar komma att påverka såväl utrymningsorganen som andra med hemortsförsvaret sammanhängande organisationer.

Så länge en sålunda åsyftad fastare ordning icke åstadkommits, synes det icke lämpligt att nu införa den viktiga ändringen i gällande organisation att länsstyrelsernas uppgifter såsom ledare av den lokala verksamheten försvinna och fördelas mellan den centrala utrymningsmyndigheten å ena sidan samt luftskydds-, utrymnings- och inkvarteringscheferna å den andra. Deras ställning är för närvarande allt för svag, centraliseringen medför i vissa fall avsevärda svårigheter, vilka endast ofullständigt avhjälpas genom 11 § i förslaget till utrymningslag. Erforderlig omarbetning av lagtext och motivering har tiden icke medgivit. Det har dock syntts nödvändigt att göra en erinran om de olägenheter i nämnda avseenden förslagen komma att medföra.